

MATERIALEN VOOR DE HERINRICHTING VAN GEBOUWEN ALGEMENE FICHE

////////////////////////////////////
INHOUD

1	TOEPASSINGSGEBIED	2
2	OVERWEGINGEN VOORAF	3
2.1	Juiste keuze van producten	3
2.2	Nieuwe of hergebruikte materialen.....	6
2.3	De totale kostprijs van het product	7
2.4	Vermijden van sociale dumping.....	7
2.5	Alternatieve aankoopformules	8
2.6	Kwaliteitsvolle producten en uitvoering	9
3	VOORWERP VAN DE OPDRACHT	11
4	MARKTVERKENNING	11
5	UITSLUITINGSCRITERIA	12
6	TECHNISCHE BEKWAAMHEID.....	12
6.1	Ervaring met levering (en plaatsing) van duurzame producten.....	12
6.2	Milieuzorg in de organisatie	12
7	TECHNISCHE VEREISTEN.....	13
7.1	Kwaliteitsvolle producten	13
7.2	Hout uit duurzaam beheerde bossen (houten producten).....	14
8	GUNNINGSCRITERIA.....	14
8.1	Gewicht van het gunningscriterium duurzaamheid.....	14
8.2	Beperken van emissies naar binnenlucht	14
8.3	Duurzaam materiaalbeheer	15
9	UITVOERINGSVOORWAARDEN	18
9.1	Garanties bij levering	18
9.2	Instructies en opleiding voor duurzaam gebruik	19
9.3	Hinder op werf beperken (bij plaatsing/installatie)	19
9.4	Prestatiegericht onderhoud.....	20
9.5	Verpakkingen	20
9.6	Duurzaam afvalbeheer.....	20
9.7	Naleving van de ILO-basisconventies.....	21
9.8	Non-discriminatie	21
10	OPMERKINGEN M.B.T. DE FICHE?	22
Bijlage 1	Emissienormen in labels	23

////////////////////////////////////

1 TOEPASSINGSGEBIED

Gebruik deze fiche wanneer je een duurzaam product wil aankopen voor de herinrichting van gebouwen volgens de procedures voor overheidsopdrachten (levering en/of plaatsing van producten), en het niet mogelijk is om duurzaamheid op het niveau van het gehele gebouw te evalueren / wijzigen.

Met het leveren en/of plaatsen van producten voor de herinrichting van gebouwen bedoelen we producten voor een professionele omgeving (niet-particulier) om een locatie in te delen / aan te passen vooraleer die verder ingericht wordt met bv. meubilair, ICT-materiaal ...

Raadpleeg als aanvulling op deze fiche ook de [specifieke productfiches](#) voor:

- Binnenverlichting
- Buitenschrijnwerk (ramen en deuren)
- Vloerbekleding
- Wandpanelen en verlaagde plafonds
- Dakbedekking voor platte daken

Gebruik de criteria uit deze fiches niet blindelings. Ze bieden vooral inspiratie en aanbevelingen. De opdrachten in het kader van de herinrichting van gebouwen zijn erg divers en de toepassing en nuancering van elk criterium moet worden afgewogen in het licht van elk project.

Je vindt in deze fiche geen criteria voor:

- PPS-projecten (gebiedsontwikkeling, publieke vastgoedprojecten, infrastructuurprojecten)
- Energieprestatiecontracten (ESCO's)
- Het ontwerpen van gebouwen
- Nieuwbouwwerken en aanpassingswerken / renovatie in situaties dat duurzaamheid op gebouwniveau of niveau van samenstellende gebouwelementen geëvalueerd kan worden

Bij nieuwbouwwerken kan duurzaamheid nog op gebouwniveau bekeken worden. De afwegingen hoe het gebouw vorm gegeven wordt, de combinatie van materialen die gebruikt worden ... zijn op dat moment bepalend voor de duurzaamheidsimpact van je gebouw. Dit is ook bij heel wat aanpassingswerken / renovaties het geval, bv. wanneer het gebouw gerenoveerd wordt waarbij ook de gebouwschil en/of vaste structuren (draagmuren, -vloeren ...) mee gerenoveerd worden. In zo'n situaties zijn er verschillende nuttige instrumenten die je helpen om duurzaamheid te evalueren op het niveau van het gebouw of het gebouwelement. Een overzicht van deze instrumenten vind je terug op de webpagina's van de Vlaamse overheid rond duurzaam bouwen en wonen.¹ Voor dit type nieuwbouw- en renovatiewerken moet meestal een ontwerp bureau aangesteld worden voor het opmaken van een ontwerp, uitvoerings- en aanbestedingsdossier. Daarbij kan je als aanbestedende overheid ook aan je ontwerper opleggen dat hij duurzaamheid op gebouwniveau moet overwegen in zijn ontwerp.

Deze fiches zijn opgesteld voor de herinrichting van gebouwen waarbij enkele producten worden aangekocht / geplaatst. Hieronder vallen heel wat werkzaamheden die niet vergunningsplichtig of enkel meldingsplichtig zijn, zoals het vervangen van ramen / plaatsen van nieuwe raamopeningen² of binnenwerken zonder stabiliteitswerken (bv. het opsplitsen van een ruimte of herinrichten van een bestaande ruimte).

¹ <http://do.vlaanderen.be/themas/wonen-en-bouwen>

² Opgelet – werken m.b.t. de stabiliteit van een gebouw aan de voorgevel van het gebouw zijn altijd vergunningsplichtig, zie <http://www.ruimtelijkeordening.be/NL/Infoopmaat/Ondernemer/Pandofgrondaankopen/Vergunningnodig/Renovatie>

2 OVERWEGINGEN VOORAF

2.1 JUISTE KEUZE VAN PRODUCTEN

Denk na over de aanpassingen die je in je gebouw wil doen om een duurzame keuze te kunnen maken. Meestal moet je de goede middenweg vinden tussen kwaliteit, duurzaamheid, esthetische aspecten ..., bv.:

- Comfort (o.a. licht, geluid, warmte)
- Toegankelijkheid
- Specifieke wensen van de gebouweigenaar of gebruikers (bv. passend bij de al bestaande stijl ...)

Wanneer je al je aspecten goed in beeld hebt, zijn er verschillende instrumenten die je kunnen helpen om op vlak van duurzaamheid een goede keuze te maken.

2.1.1 De MMG als hulpmiddel om een materiaal te kiezen

Het is vaak moeilijk om te bepalen welke materialen meer duurzaam zijn. De OVAM helpt ontwerpers om deze keuze te maken. Daartoe ontwikkelde ze een meetmethode om de Milieugerelateerde Materiaalprestaties van Gebouwelementen (MMG)³ te bepalen. Deze methode brengt de impact van een product over zijn totale levenscyclus in kaart, vanaf ontginning van grondstoffen, over productie, plaatsing, onderhoud en vervangingen (omwille van slijtage tijdens gebruik), afbraak en eindverwerking. In het kader van de ontwikkeling van deze criteriafiches werd onderzocht of en hoe de MMG-methodiek kan toegepast worden in de bestekken voor overheidsopdrachten. Op dit moment blijkt de MMG-methodiek niet bruikbaar voor opname in bestekken. Het rekenmodel is echter geen eindresultaat, maar een dynamisch gegeven dat in de toekomst verder verfijnd en uitgebreid wordt. De OVAM wil in de toekomst gebruiksvriendelijke instrumenten ontwikkelen die je in staat stellen om meer inzicht te krijgen in de milieu-impact van gebouwen, gebouwelementen en -materialen. Deze nieuwe instrumenten kunnen mogelijkheden bieden voor integratie in bestekken.⁴

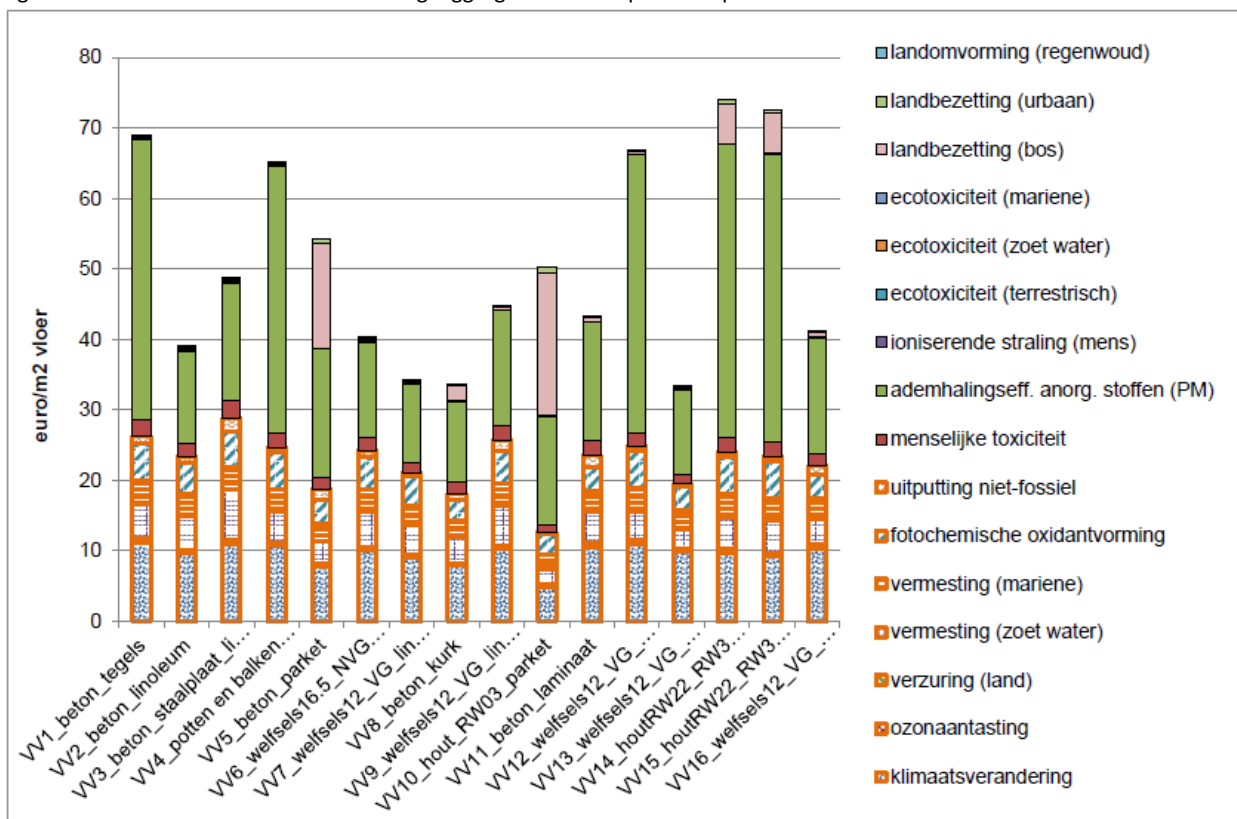
Alhoewel de MMG-methodiek als dusdanig niet tot conclusies voor deze criteriafiches leidde, berekende de OVAM met behulp van de MMG-methodiek zelf al de milieuprofielen voor heel wat gebouwelementen. Deze doorgerekende milieuprofielen bevatten wel nuttige aanknopingspunten voor de overwegingen die je voorafgaand aan je overheidsopdracht kan maken. De MMG behandelt gebouwelementen, bv. een volledige vloer-, dak- of muuropbouw. In het kader van de herinrichting waarover deze fiche handelt, zal je niet altijd het volledige gebouwelement kunnen veranderen maar ken je vaak wel de samenstelling van het bestaande gebouwelement. In elk document met milieuprofielen vind je eerst de omschrijving van de verschillende vergeleken varianten van het gebouwelement. Zo kan je nagaan of er voor jou relevante varianten in de berekening werden opgenomen.

In figuur 1 vind je o.a. de geaggregeerde milieuprofielen voor de verschillende varianten terug. Op basis van die geaggregeerde milieuprofielen kan je bv. afleiden wat het verschil in het geaggregeerde milieuprofiel zal zijn tussen parket en tegels van gebakken aarde, wanneer de rest van je vloeropbouw bestaat uit zand met daarover nieuw beton en een PUR-laag van 5cm en cementchappe. Je krijgt ook een zicht op de milieuaspecten die een zware impact hebben in de levenscyclus van het gebouwelement.

³ Meer info over de MMG: <http://www.ovam.be/materiaalprestatie-gebouwen>

⁴ Stand van zaken d.d. april 2017. Zodra er voor overheidsopdrachten nuttige instrumenten op basis van de MMG-meetmethode ontwikkeld en getest werden, wordt de informatie aan deze fiche toegevoegd. Op <http://www.ovam.be/afval-materialen/materiaalbewust-ontwerpen-produceren-en-aankopen/materiaalprestatie-gebouwen/toekomstperspectieven-mmg> vind je de eerste toekomstplannen voor de MMG-meetmethode.

Figuur 1: Voorbeeld van een overzicht van geaggregeerde milieuprofielen per variant⁵

Figuur 1: Geaggregeerde milieuprofielen (opgesplitst in CEN en CEN+) voor meerdere bouwelementvarianten 'verdiepingsvloer' per milieu-indicator, uitgedrukt in monetaire eenheden.

De OVAM bestudeerde 115 bouwelementen, onderverdeeld in 10 groepen:

- Vloer op volle grond
- Buitenwand
- Dragende binnenwand
- Niet-dragende binnenwand
- Verdiepingsvloer
- Plat dak
- Hellend dak
- Raam
- Trap
- Binnenschrijnwerk

Je vindt de resultaten op de webpagina 'Materiaalprestatie gebouwen'⁶ van de OVAM. De publicaties op deze webpagina dateren van 2013 en zijn niet meer volledig actueel. In de loop van 2017 publiceert de OVAM een aangepast MMG-model in de vorm van een ontwerptool (in eerste plaats gericht op architecten).

2.1.2 De Environmental Product Declaration als hulpmiddel om een product te kiezen

Sinds 1 januari 2015 moet elke producent van bouwproducten die een milieuboedschap op (de verpakking van) zijn product vermeldt, een milieuproductverklaring (EPD - Environmental Product Declaration) opstellen.⁷ De gegevens uit deze EPD's zijn gebaseerd op levenscyclusanalyse en moeten in één federale databank geregistreerd worden.

⁵ Bron: Milieuprofiel van bouwelementen - details per variant: 5. Verdiepingsvloer, OVAM (2013), http://www.ovam.be/sites/default/files/FILE13645640275720vor130329_5_Verdiepingsvloer_NL_v25_03.pdf

⁶ <http://www.ovam.be/materiaalprestatie-gebouwen>

⁷ Koninklijk Besluit van 22 mei 2014 tot vaststelling van de minimumeisen voor het aanbrengen van milieuboedschappen op bouwproducten en voor het registreren van milieuproductverklaringen in de federale databank. Meer informatie over de EPD's en de bijhorende databank vind je op <http://www.health.belgium.be/nl/milieuboedschappen-op-bouwproducten-en-milieuproductverklaringen-epd>

Het voordeel van de EPD's is enerzijds dat ze gebaseerd zijn op een levenscyclusanalyse, en anderzijds dat ze openbaar gemaakt moeten worden via de federale databank. Op deze manier wordt burden shifting vermeden. Met burden shifting wordt bedoeld dat een producent sterk inzet op het verbeteren van één milieuaspect, maar dit ten koste van andere milieuaspecten. Voorbeelden van burden shifting zijn:

- een lagere CO₂-uitstoot tijdens de productie (bv. door gebruik van minder materiaal of kwalitatief minder goed materiaal dat dichterbij geproduceerd wordt), terwijl dit in de gebruiksfase leidt tot een hogere CO₂-uitstoot (bv. doordat door het mindere materiaalgebruik een lagere isolatiewaarde wordt gerealiseerd)
 - een lagere CO₂-uitstoot bij de productie die gerealiseerd wordt met technieken die een veel hoger waterverbruik eisen of waarbij meer schadelijke stoffen vrijkomen
 - gebruik van gerecycleerd materiaal dat voor de recyclage een grote afstand aflegt of waarvan het recyclageproces erg schadelijk is voor het milieu in vergelijking met de productie van nieuwe grondstoffen
- De EPD-regelgeving dwingt de producenten om alle milieuaspecten doorheen de hele levenscyclus tegenover mekaar af te wegen omdat ze transparant moeten communiceren over alle milieuaspecten.

Bij het ontwikkelen van deze fiches werd onderzocht hoe de EPD's gebruikt kunnen worden in het kader van een overheidsopdracht. Op dit moment is dat nog niet evident:

- De levenscyclusanalyse in het kader van de EPD's houdt o.a. rekening met enkele landspecifieke gegevens. Voor België zijn nog niet veel EPD's beschikbaar. Daarenboven werd de Belgische databank⁸ pas in het begin van 2017 publiek toegankelijk gemaakt.
- De EPD's geven je gevalideerde, op levenscyclusanalyse gebaseerde data. Het beschikbaar zijn van deze gegevens, garandeert niet dat het product op zichzelf beter presteert op milieuvlak dan een product waarvoor geen EPD werd opgesteld. Het toont wel dat de fabrikant de milieuaspecten van zijn processen, grondstoffen, transport en leveranciers onderzocht en hierover transparant en open wil communiceren.

Zodra er meer EPD's beschikbaar zijn, zijn EPD's wel op verschillende manieren interessant voor overheidsopdrachten:

- Bewijsmiddel voor milieucriteria (werd in de fiches vermeld waar van toepassing)⁹
- Bron voor marktinformatie/-trends in de voorbereidingsfase van je overheidsopdracht
- Informatie over de aspecten in de levenscyclus die de belangrijkste milieu-impact vertegenwoordigen

Het is belangrijk dat de databank van de FOD Volksgezondheid gevuld wordt met een grote hoeveelheid EPD's. Deze gegevens kunnen immers o.a. gebruikt worden om de informatie achter de MMG-meetmethodiek te verbeteren. Je kan in je bestek niet eisen dat een product over een EPD beschikt of meer punten toekennen wanneer een EPD werd opgesteld over een product, omdat het hebben van een EPD op zich niet zegt of het product door zijn eigenschappen of productieproces beter presteert op milieuvlak dan andere producten. Je kan de inschrijvers wel via het bestek sensibiliseren door hen er attent op te maken dat je het apprecieert wanneer de producent al een EPD opstelde voor zijn product. Verder kan je ook aangeven waar EPD's als bewijsmiddel gebruikt kunnen worden. Zo geef je aan de inschrijvers aan waarom de EPD's nuttig voor hen zijn in het kader van overheidsopdrachten.

2.1.3 Productkeuze door de inschrijver

Wanneer je een goed zicht hebt op de karakteristieken waaraan het product moet voldoen of erg goed kan omschrijven welk doel je wil bereiken met het product, kan je de keuze voor het product ook bij de inschrijver leggen. De meer open omschrijving laat toe dat de inschrijvers erg duurzame en innovatieve producten aanbieden. Zorg er, wanneer je de materiaalkeuze overlaat aan de inschrijver, wel voor dat de duurzaamheidscriteria die je in je bestek verwerkt voor meerdere producten haalbaar en van toepassing zijn.

⁸ Databank voor milieuproductverklaringen (EPD), FOD Volksgezondheid, <http://www.environmentalproductdeclarations.eu/>

⁹ Het KB van 22 mei 2014 over de EPD's laat toe dat producenten zich beroepen op LCA-gegevens van de sector, niet voor hun specifieke product. Eis in het kader van overheidsopdrachten EPD's op basis van productspecifieke LCA-gegevens.

Wanneer je geen enkele duurzaamheidseis oplegt, loop je het risico om een weinig duurzaam product aan te kopen. Houd er ook rekening mee dat de aangeboden producten erg divers kunnen zijn, waardoor het minder eenvoudig is om het aanbod te vergelijken.

2.2 NIEUWE OF HERGEBRUIKTE MATERIALEN

2.2.1 Aankoop in functie van hergebruik of hoogwaardige recycling

Wanneer je weet wat je nodig hebt, kan je ook nagaan of je wel nieuwe materialen nodig hebt:

- Kunnen de bestaande materialen vernieuwd of hersteld worden?
- Zijn er binnen de organisatie materialen beschikbaar die voor het project gebruikt kunnen worden?
- Kan je in de afbraakfase van je product materialen recupereren?

Je kan er bij je aankoop al voor zorgen dat je de materialen achteraf kan hergebruiken, bv. materialen die aanpasbaar of demonteerbaar zijn. Dat is o.a. nuttig voor ruimtes die regelmatig van functie veranderen. Op de OVAM-website 'Dynamisch en veranderingsgericht bouwen'¹⁰ vind je waarop je kan letten als je later de materialen wil hergebruiken of op een hoogwaardige manier wil kunnen recyclen wanneer je een product (element) aankoopt. De website geeft ook aan waar je op kan letten als je een gebouw ontwerpt of een nieuwe wijk inricht. Je kan op elk evaluatiecriterium doorklikken voor meer informatie.

Figuur 2: Evaluatiekader voor veranderingsgericht bouwen

	 interfaces	 sub-onderdelen	 compositie
 element	1.1.1. omkeerbaarheid 1.1.2. eenvoud 1.1.3. snelheid	1.2.1. duurzaamheid 1.2.2. hergebruik 1.2.3. compatibiliteit	1.3.1. gelaagdheid 1.3.2. onafhankelijkheid 1.3.3. prefabricatie
 gebouw	2.1.1. omkeerbaarheid	2.2.1. demonteerbaarheid 2.2.2. herbruikbaarheid 2.2.3. uitbreidbaarheid	2.3.1. veranderlijke functieverdeling
 wijk	3.1.1. eenvoud 3.1.2. evolutie	3.2.1. hergebruik 3.2.2. dimensionering 3.2.3. demonteerbaarheid	3.3.1. ruimtelijke structuur 3.3.2. polyvalente ruimten 3.3.3. diversiteit 3.3.4. inbreiding functiewijziging

2.2.2 Aankoop van recuperatiematerialen

Je kan ook nagaan of het mogelijk is om kwalitatief goede recuperatiematerialen aan te kopen. Het is wel belangrijk dat de recuperatiematerialen aan de juiste eisen voldoen (bv. i.v.m. techniciteit, functionaliteit en gezondheid) en dat je dit kan controleren. Dat is meestal geen probleem wanneer je de fabrikant en ouderdom van de materialen kan achterhalen. Om de kwaliteit te garanderen, kan je ook aan de leverancier vragen een representatief staal ter goedkeuring voor te leggen, gevolgd door partijkeuring bij de leverancier. Dit wordt o.a. toegepast bij levering van grote hoeveelheden gerecupereerde bestratingsmaterialen.

¹⁰ <http://www.ovam.be/veranderingsgerichtbouwen>

Je kan in je bestek openlaten of je nieuwe of recuperatiematerialen wil. Zo ligt de keuze bij de inschrijver. Zorg er dan voor dat de (duurzaamheids)criteria die je in je bestek opneemt, de recuperatiematerialen niet de facto uitsluiten. Voor sommige criteria zal niet aangetoond kunnen worden dat het recuperatiemateriaal eraan voldoet, bv. omdat bepaalde aspecten pas recent onderzocht en gecommuniceerd moeten worden (bv. emissienormen naar binnenlucht).

Wanneer je producten hergebruikt, belanden die producten niet op de afvalberg en moeten geen nieuwe producten geproduceerd worden. Het transport van recuperatiematerialen over lange afstanden kan dat milieuvoordeel teniet doen. De transportafstand tussen de plaats van selectieve sloop en de plaats van hergebruik blijft best beperkt (bv. 160km voor tegels, 480km voor dakpannen, 400km voor bakstenen, 1.600km voor hout en 4.000km voor staal).¹¹

Op de website van Opalis¹², het netwerk voor hergebruik van bouwmaterialen, vind je een gids van lokale handelaars die recuperatiematerialen verkopen, advies over recuperatiematerialen en hun plaatsing en modelbestekteksten.

Je kan er ook zelf voor zorgen dat er hoogwaardige recuperatiematerialen voor de bouw op de markt komen, bv. door bij de afbraak van gebouwen te vragen dat materialen gerecupereerd worden voor hergebruik. Op de website van Rotor vzw vind je een document dat je vertelt hoe je hergebruik bij afbraak van publieke gebouwen kan stimuleren via bepalingen in je bestek¹³.

2.3 DE TOTALE KOSTPRIJS VAN HET PRODUCT

Je kan gewoonlijk kiezen tussen verschillende oplossingen die je allemaal bieden wat je nodig hebt, maar wel verschillen in levensduur, technische mogelijkheden en onderhoudsnoden. Die verschillen beïnvloeden de aankoopprijs maar ook de kostprijs over de hele levensduur. Houd hiermee rekening bij je keuze. Een duurder maar modulair wandsysteem kan over zijn hele levensduur goedkoper zijn door de verhoogde flexibiliteit en recuperatiemogelijkheden na gebruik, indien je in een situatie zit waarin deze flexibiliteit nuttig is.

Wanneer je het heel kostenplaatje bekijkt, kan je volgende aspecten in overweging nemen:

- Afschrijving per jaar ((aankoopkosten + aanschafkosten (opleiding, plaatsing)) / levensduur)
- Gebruikskosten (bv. elektriciteit ...)
- Onderhoud- en aanpassingskosten (bv. reparaties, jaarlijks onderhoud, doorvoeren van aanpassingen)
- Kosten of inkomsten bij afvoer na gebruik (bv. kost afvoer van afval, inkomst door restwaarde bij verkoop)
- Vervangingskosten (bv. moduleerbaarheid / demonteerbaarheid / hergebruik)

Het Federaal instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) publiceerde een handleiding voor de toepassing van de levenscycluskost bij (duurzame) overheidsaankopen.¹⁴ De handleiding biedt een kader en een aantal richtlijnen hierover. In twee gevalstudies, rond voertuigen en ICT-uitrusting voor bureaus, worden de verschillende elementen praktisch toegepast.

2.4 VERMIJDEN VAN SOCIALE DUMPING

De Belgische bouwsector wordt sterk geplaagd door oneerlijke concurrentie en sociale dumping vanuit het buitenland. Daarom ondertekenden de staatssecretaris voor Bestrijding van de sociale fraude en Minister voor

¹¹ Bron: Principes en aandachtspunten bij de keuze voor duurzame bouwmaterialen, WTCB (2012),

http://www.wtcb.be/homepage/download.cfm?dtype=services&doc=duurzame_bouwmaterialen_TD_Brussel_finaal_update_jan_2013.pdf

¹² <http://www.opalis.be/>

¹³ Vademecum voor hergebruik buiten de bouwsite – De recuperatie van bouwmaterialen uit publieke gebouwen haalbaar maken (Rotor vzw), 2016:

http://rotordb.org/project/2015_Vademecum_Deconstruction

¹⁴ Handleiding voor de toepassing van de levenscycluskost (LCC) bij duurzame overheidsopdrachten, Bjorn Demeulenaere en Bernard Mazijn in opdracht van FIDO (2012), <http://gidsvoorduurzameaankopen.be/nl/goede-praktijken-2015/levenscycluskost-2012>

////////////////////////////////////

Praktijkvoorbeeld: Duurzame winkelinrichting als dienst¹⁵

5 bedrijven ontwikkelden, met de steun van MIP¹⁶ Vlaanderen, winkelinrichting als een dienst met een lease-overeenkomst. De winkels worden ingericht met kostenbesparende, energiezuinige en duurzame materialen die hergebruikt kunnen worden. Aan de inrichting is ook een onderhoudsdienst gekoppeld en verschillende diensten om de winkelbeleving te optimaliseren.

In de praktijk gaat een winkelier een service level agreement (SLA) aan met de dienstverlener. De SLA beschrijft het volledige facilitaire management in detail en doorheen de tijd. Dit gaat van reinigen, onderhouden en eventuele herstellingen tot uitvoering van complete herinrichting, bv. om de drie jaar. Zo'n dienstencontract betekent dat de winkelier, in plaats van één grote investering voor winkel(her)inrichting te doen, voor een bepaalde periode maandelijks een bedrag betaalt voor het totale pakket van de dienstverlening.

Praktijkvoorbeeld: Intelligent aanpasbaar gemeentehuis (Brummen, Nederland)¹⁷

De gemeente Brummen vroeg voor de renovatie en tijdelijke uitbreiding van haar gemeentehuis om een semipermanente huisvesting met een levensduur van minimaal 20 jaar. Tijdens het ontwerpproces dachten verschillende leveranciers, samen met de opdrachtnemer en de overheid, mee na over hoe na 20 jaar de verschillende onderdelen van het gebouw weer uit elkaar kunnen worden gehaald, waarna de onderdelen / grondstoffen terug worden genomen door de leveranciers en fabrikanten. Uiteindelijk is ruim 90% van het ontwerp demontabel opgeleverd. De gemeente Brummen gebruikt zo o.a. het interieur, verlichting en tapijt zonder er eigenaar van te zijn. Doordat alles demontabel is, kan het gebouw op eenvoudige wijze mee evolueren met de inzichten in energie en duurzaamheid.

2.6 KWALITEITSVOLLE PRODUCTEN EN UITVOERING

De kwaliteit van het product is belangrijk in het licht van levensduur en gebruiksgeschiktheid. O.a. wettelijke eisen en (vrijwillige) normen helpen om kwaliteitsvolle producten en een kwaliteitsvolle plaatsing te verzekeren.

Voor bouwproducten gelden heel wat wettelijke eisen waaraan de producten op de Belgische en Europese markt moeten voldoen. De eisen gaan o.a. over sterkte (constructieve veiligheid), brandveiligheid, gezondheid, hygiëne en energiezuinigheid.

Naast wettelijke eisen bestaan er ook vrijwillige normen die een producent kan naleven om een kwaliteitsvol product te produceren. De producent is niet wettelijk verplicht deze normen te volgen, daarom is het interessant om de kwaliteitsnormen via je bestek wel te verplichten. Zorg er wel voor dat je de volledige normverwijzing (inclusief jaartal of versienummer) vermeldt zodat hierover geen discussie kan ontstaan.

In België zijn er weinig productnormen en bouwnormen, m.u.v. normen over energie en brandgevaar. Daarom wordt in België ook veel gebruik gemaakt van de 'regels der kunst', die gevormd worden door Technische Voorlichtingen, eengemaakte technische specificaties (STS) en normen:

- Technische Voorlichtingen (WTCB)
Het WTCB beheert 'technische voorlichtingen' m.b.t. verschillende bouwmaterialen. De technische voorlichtingen bundelen de normen en voorschriften waaraan een product of de plaatsing moet voldoen om als kwaliteitsvol bestempeld te worden. Voor de leden van het WTCB zijn de technische voorlichtingen gratis raadpleegbaar. Met 90.000 leden in de bouwsector (algemeen aannemers, schrijnwerkers, glazenmakers, loodgieters, dakdekkers, vloerders, stukadoors, schilders ...) is de sector erg vertrouwd met de documenten. Niet-leden moeten een bijdrage betalen om de documenten in te kunnen kijken.

¹⁵ Bron: MIP-haikbaarheidsstudie winkelinrichting als een dienst 2012-2013 – Samenvatting project, MIP Vlaanderen, <http://www.mipvlaanderen.be/file.aspx?mode=download&id=2215>

¹⁶ Milieu- en energietechnologie Innovatie Platform

¹⁷ Bron: Renovatie en tijdelijke uitbreiding gemeentehuis Brummen, RAU, <http://www.rau.eu/portfolio/gemeentehuis-brummen/>

- Eengemaakte technische specificaties (STS)¹⁸
De eengemaakte technische specificaties (STS) zijn documenten, beheerd door de federale overheid, die de opdrachtgever of ontwerper moeten helpen bij het opstellen van een bestek voor een specifiek project. De STS beschrijven hoe je een kwaliteitsvol product en plaatsing kan voorschrijven (met o.a. verwijzing naar normen en kwaliteitslabels), afhankelijk van de precieze toepassing, en hoe het product en/of de uitvoering gecontroleerd kan worden.

Je kan in je bestek verwijzen naar de technische voorlichtingen van het WTCB en de eengemaakte technische specificaties (STS) om de algemene regels voor goed vakmanschap en de uitvoering volgens de regels van de kunst te omschrijven. Zorg, wanneer je naar de technische voorlichtingen van het WTCB verwijst, er wel voor dat je zelf toegang hebt tot de technische voorlichtingen. Anders kan je de uitvoering niet aftoetsen aan de door jou opgelegde uitvoeringsvoorwaarden.

Tot slot bestaan er vrijwillige labels die je meer vertellen over de kwaliteit, de milieu-impact of de impact op sociale aspecten van het product. Op de website 'Bouw gezond'¹⁹ vind je een overzicht van verschillende bouwproducten met een overzicht van bestaande labels. Het is erg moeilijk om de labels met mekaar te vergelijken. Sommige labels handelen over het product en/of zijn impact in het geheel, sommige focussen op onderdelen van het product of het productieproces (bv. de gebruikte grondstoffen of CO₂-uitstoot tijdens de productie). Zelfs voor producten met eenzelfde focus kunnen de onderliggende criteria verschillen. Bovendien kan ook een product dat het label niet draagt, even goed presteren dan een product met het label. Er zijn verschillende redenen waarom een producent van zo'n product er toch voor zou kiezen om het label niet op zijn product te plaatsen.

Je kan in het kader van de wetgeving overheidsopdrachten vragen dat een product een label draagt. Wanneer je dat kan en hoe je dat best aanpakt, lees je in art. 54 van de Wet Overheidsopdrachten²⁰. Je kan de criteria achter de labels ook als inspiratiebron gebruiken en het label als mogelijk bewijsmiddel noemen. Milieu- en duurzaamheidslabels leggen eerst een set van criteria vast, om op die basis te kunnen beoordelen of het label op een product mag vermeld worden. Door te vermelden dat de inschrijver d.m.v. een bepaald label kan aantonen dat zijn product aan je criteria voldoet, schep je duidelijkheid over de labels die je zeker aanvaardt als bewijsmiddel, naast bv. testrapporten, een technisch dossier van de fabrikant ... die de informatie bevatten die je nodig hebt om het product te beoordelen.

Bij het opmaken van deze fiches werd erover gewaakt dat alle criteria door technische documenten, testrapporten ... kunnen worden geverifieerd. De mogelijke bewijsmiddelen worden duidelijk bij het criterium vermeld. Waar er labels zijn die ook aantonen dat een product aan het criterium voldoet, wordt dit bij de mogelijke bewijsmiddelen vermeld. De specifieke productfiches bevatten meer informatie over de marktbeschikbaarheid van producten met een label.

Het is niet altijd eenvoudig om te weten welke normen en labels nuttig zijn voor het product dat je zoekt. Je kan je baseren op de regels der kunst, of laten inspireren door voorbeeldbestekken zoals het Bouwtechnisch bestek woningbouw²¹. Het Bouwtechnisch Bestek Woningbouw is het modelbestek van de VMSW. Het bestek wordt gebruikt als basis voor de bijzondere bestekken van sociale woningbouwprojecten. Het bestek richt zich op sociale woningbouw, maar heel wat clausules zijn relevant voor andere projecten. Het bestek bevat technische bepalingen voor verschillende materialen voor herinrichting van gebouwen onder de vorm van materiaal- en verwerkingsvoorschriften en verwijzingen naar referentievoorbeelden.

¹⁸ Technische Specificaties (STS): http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/specifieke_domeinen/kwaliteit_bouw/Goedkeuring_voorschriften/ – Let op, sommige documenten dateren van voor 2010, ze kunnen passages bevatten die niet meer actueel zijn

¹⁹ Bouw Gezond, Departement Omgeving, <https://www.lne.be/bouwmaterialen>

²⁰ Wet inzake overheidsopdrachten van 17 juni 2016

²¹ Bouwtechnisch bestek woningbouw, VMSW, <http://www.vmsw.be/Home/lk-ben-professioneel/Woningbouw-en-renovatie/Ontwerp-en-bestek/Uitvoeringsdossier/Bouwtechnisch-bestek>

In de publicatie 'Waken over de kwaliteit van bouwproducten en –systemen'²² vind je meer informatie over het aankopen van kwaliteitsvolle producten. De publicatie 'Kwaliteitslabels en –normen in de bouw'²³ geeft een beknopt overzicht van de verschillende labels en normen om de kwaliteit van de bouwmaterialen en de uitvoering te bewaken.

3 VOORWERP VAN DE OPDRACHT

Maak al in het voorwerp van de opdracht duidelijk dat je een duurzaam product wil aankopen. Zo trek je de aandacht van leveranciers met een meer duurzaam gamma en wijs je alle inschrijvers erop dat je aandacht zal besteden aan duurzaamheid bij de beoordeling van de offertes. Bijvoorbeeld:

Deze opdracht heeft tot doel de aankoop en de levering van *[product specificeren]* en het verstrekken van opleiding over het veilig en duurzaam plaatsen ervan aan het personeel van *[opdrachtgever]*.

Of

De onderhavige opdracht betreft de huur en het duurzaam onderhoud van *[product specificeren]*.

Voorwerp van de opdracht in de context van het beleid van de organisatie

Duid ook dat de duurzaamheidscriteria in het bestek onderdeel uitmaken van een ruimer beleid. Dat maakt het voor de inschrijver duidelijk dat hij ook op langere termijn rekening moet houden met deze criteria.

De Vlaamse overheid werkte voor haar bestekken een standaardparagraaf uit.

[Zie standaardparagraaf: <https://overheid.vlaanderen.be/standaardparagraaf>]

Als je organisatie nog geen dergelijke standaardparagraaf heeft, kan je een eigen paragraaf uitwerken over het beleid rond duurzame aankopen.

<...> *[naam van de openbare overheid]* hecht belang aan milieuzorg en sociale aspecten. Dat wordt verklaard in haar *[strategisch beleid / missie / visie / aankoopbeleid / ...]*.

4 MARKTVERKENNING

Deze fiche is erg algemeen. De criteria zijn daardoor beperkt en generiek geschreven. Het is onmogelijk om te garanderen dat de opgesomde criteria voor elk materiaal voor de herinrichting van gebouwen mogelijk zijn en dat er een voldoende groot marktaanbod is. Omgekeerd is het mogelijk dat er voor het product dat je wil aankopen varianten op de markt zijn die veel verder gaan op vlak van duurzaamheid. Daarom is het belangrijk om de markt goed te kennen voor je je opdracht uitschrijft. Je kan daarvoor een marktverkenning of een marktraadpleging uitvoeren. Wat het verschil is en hoe je het aanpakt, staat omschreven in de 'Handleiding duurzaamheidsoverwegingen bij overheidsopdrachten'²⁴.

Als je er als aankoper aan twijfelt of er voldoende duurzame producten geleverd kunnen worden, bv. bij een erg grote levering binnen een kort tijdsbestek, kan je een minimum hoeveelheid definiëren van het totaal (in %) dat aan de duurzaamheidscriteria moet voldoen. Daarnaast kan je extra punten toekennen (gunningscriterium) aan leveranciers die een hoger percentage duurzame producten kunnen leveren.

²² Waken over de kwaliteit van bouwproducten en –systemen, WTCB (2008), http://www.wtcb.be/homepage/download.cfm?dtype=publ&doc=Waken_over_kwaliteit.pdf&lang=nl

²³ Kwaliteitslabels en –normen in de bouw, Departement Omgeving, <https://www.lne.be/fiches-bouw-gezond>

²⁴ Handleiding duurzaamheidsoverwegingen bij overheidsopdrachten, Het Facilitair Bedrijf (2015), <https://overheid.vlaanderen.be/handleidingen-Vlaamse-overheid>

5 UITSLUITINGSCRITERIA

De uitsluitingscriteria geven je een grond om bepaalde inschrijvers uit te sluiten. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat de inschrijver fraude heeft gepleegd of omdat hij in staat van faillissement verkeert, maar ook omdat hij sociale, milieuwetgeving of non-discriminatiewetgeving overtrad. Hoe je dit expliciet in het bestek verwoordt, vind je terug op de website van de Vlaamse overheid over duurzame overheidsopdrachten.

[Zie non-discriminatieclausule (e.d.): <https://overheid.vlaanderen.be/non-discriminatieclausule>]

6 TECHNISCHE BEKWAAMHEID

6.1 ERVARING MET LEVERING (EN PLAATSING) VAN DUURZAME PRODUCTEN

Producten kunnen veel van hun duurzaamheid verliezen door slechte plaatsing en/of onderhoud, denk bv. aan brandwerende deuren of isolatiemateriaal. Wanneer dat het geval is, is het belangrijk dat je opdrachtnemer over voldoende technische bekwaamheid beschikt om voor een goede plaatsing en goed onderhoud te zorgen. De technische bekwaamheid van een inschrijver kan o.a. aan de hand van een aantal specifieke referenties worden aangetoond, bv. referenties over eerdere levering / plaatsing van duurzame producten van gelijkaardige aard en omvang.

De inschrijver toont zijn technische bekwaamheid aan door het voorleggen van referenties voor minstens [3] gelijkaardige opdrachten die hij in de laatste [5] jaar uitvoerde. Daarbij levert hij ook bewijs dat deze opdrachten correct werden uitgevoerd (bv. d.m.v. een attest van correcte uitvoering of een proces-verbaal van oplevering). Een opdracht kan als gelijkaardig beschouwd worden als het duurzame producten betreft van gelijke aard en de omvang van de levering gelijkaardig was.

Let op wanneer je referenties vraagt. Door ervaring te eisen, sluit je enerzijds nieuwe marktspelers of spelers die pas duurzame producten in hun gamma opnemen, uit. Anderzijds verzekert je jezelf van een leverancier die al een netwerk van toeleveranciers van duurzame producten heeft opgebouwd of al de nodige ervaring heeft met het plaatsen van duurzame producten. Denk dus goed na over wat je wil bereiken met deze clausule. Stuur ook de cijfers (5 jaar – 3 gelijkaardige opdrachten) bij aan de hand van wat je wil bereiken.

6.2 MILIEUZORG IN DE ORGANISATIE

Wie zelf aandacht heeft voor duurzaam aankopen, wil ongetwijfeld graag samenwerken met bedrijven die in hun hele werking oog hebben voor duurzaamheid. De stap naar het eisen van een milieuzorgsysteem is dan snel gezet. De Vlaamse overheid werkte een standaardclausule uit, en voorziet daarnaast in aanvullende informatie over wanneer het nuttig is om naar een milieuzorgsysteem te vragen.

[Zie milieubeheersystemen als selectie criterium: <https://overheid.vlaanderen.be/milieubeheersystemen-als-selectie-criterium>]

Het voorgestelde selectie criterium verwijst naar EMAS en ISO 14001 om het selectie criterium te omschrijven. Een geldige EMAS-registratie of ISO 14001-certificaat kan als bewijs dienen dat de kandidaat of inschrijver aan het selectie criterium voldoet. Je moet echter ook gelijkwaardige bewijsmiddelen toelaten. Het is dus belangrijk

////////////////////////////////////

dat je kan inschatten of je een beheersysteem zonder EMAS-registratie of ISO 14001-certificaat als gelijkwaardig kan beschouwen. Er zijn een aantal elementen die je daarbij mee in overweging kan nemen:

- Werd het milieuzorg- of duurzaamheidsbeleid van de organisatie officieel uitgeschreven en gecommuniceerd, bv. als een aparte tekst of als onderdeel van de missie en de visie?
- Heeft de organisatie een persoon aangesteld die het systeem coördineert (intern of extern)?
- Legde de organisatie vast welke haar significante milieu- of duurzaamheidsaspecten zijn?
- Legde de organisatie doelstellingen / indicatoren vast voor haar significante milieu- of duurzaamheidsmaatregelen en volgt ze deze op?
- Bestaan er duidelijke richtlijnen / procedures voor het personeel over hoe op een milieuverantwoorde manier de taken uit te voeren?

Producenten van producten die een VinylPlus-label²⁵ dragen, hebben een milieumanagementsysteem dat voldoet aan de opgesomde overwegingen. Dit is een verplichting om het VinylPlus-label te behalen. Voor textielproducenten toont het STeP-label²⁶ aan dat de producenten inzetten op milieuzorg. De producenten scoren punten op meerdere onderdelen, waaronder het onderdeel over milieuzorgsystemen. Het auditrapport bij STeP geeft je een goed inzicht in hoeverre het milieuzorgsysteem van de producenten voldoet aan de opgesomde overwegingen. Heel wat organisaties communiceren ook actief over hun duurzaamheidsinspanningen d.m.v. een duurzaamheidsverslag. Het duurzaamheidsverslag biedt vaak al heel wat nuttige informatie om na te gaan of er een volwaardig milieu-/duurzaamheidsbeheersysteem binnen de organisatie bestaat.

7 TECHNISCHE VEREISTEN²⁷

De technische vereisten omvatten alle kenmerken waaraan het product volgens de aanbestedende dienst moet voldoen om te beantwoorden aan het gebruik waarvoor het is bestemd. De technische vereisten bevatten objectieve en meetbare bijzonderheden over het voorwerp van de opdracht en moeten specifiek aan het product gekoppeld zijn.

7.1 KWALITEITSVOLLE PRODUCTEN

Wanneer er voor een product een geharmoniseerde norm bestaat, moet de producent de CE-markering op zijn product aanbrengen waarmee hij aangeeft dat het product aan de eisen uit de norm voldoet. Hij moet voor het product ook een prestatieverklaring ter beschikking stellen. Een product mag in zo'n geval niet op de Belgische markt verkocht worden zonder de CE-markering. Je kan de inschrijvers er wel op wijzen dat je belang hecht aan de wettelijke verplichting door hierover nog een clause in je bestek op te nemen.

Alle materialen moeten CE-gekeurd zijn en voorzien van de nodige attesten.

Bewijsmiddelen:

- Prestatieverklaring (Declaration of Performance) opgesteld in het kader van de CE-markering
- Staal van het product met duidelijke CE-markering

Op de website van de FOD Economie²⁸ vind je terug wat geharmoniseerde normen zijn en waar je terugvindt voor welke producten er geharmoniseerde normen zijn.

²⁵ Meer informatie over het VinylPlus-label: 8.3 Duurzaam materiaalbeheer

²⁶ Sustainable Textile Production (STeP): https://step.oeko-tex.com/en/step/step_home/home.html

²⁷ Technische vereisten worden in sommige bestekken ook samen met de uitvoeringsvoorwaarden in één luik 'Technische bepalingen' vermeld zonder een onderscheid tussen beiden te maken.

²⁸ http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/specifieke_domeinen/kwaliteit_bouw/bouwproducten/geharmoniseerde_normen/

7.2 HOUT UIT DUURZAAM BEHEERDE BOSSEN (HOUTEN PRODUCTEN)

Heel wat materialen voor de herinrichting van gebouwen worden uit hout of op hout gebaseerde producten (multiplex, MDF ...) gemaakt. De impact van ongecontroleerde ontbossing op ecosystemen, bedreigde diersoorten, het milieu, het klimaat, de levenskwaliteit van lokale bevolkingsgroepen ... is niet te onderschatten. Daarom onderschreef de Vlaamse Regering in het Vlaams actieplan duurzame overheidsopdrachten 2012-2014 het engagement om tegen 2014 uitsluitend hout uit duurzaam beheerde bossen aan te kopen. In dat kader werkte de Vlaamse overheid clausules over duurzaam bosbeheer uit en licht toe hoe je dit kan controleren voor producten die geen FSC- of PEFC-label hebben. Naast technische vereisten, bevat de ['fiche hout'](#) ook administratieve bepalingen en uitvoeringsvoorwaarden je in je bestek kan opnemen.

[Zie productfiche hout: <https://overheid.vlaanderen.be/hout>]

8 GUNNINGSCRITERIA

De gunningscriteria staan je toe om producten extra punten toe te kennen omdat ze beter presteren dan wat je minimaal eist. Zo kan je o.a. duurzame innovatie in de markt stimuleren omdat niet alleen het prijs criterium van belang is. Het is dan wel belangrijk dat je gunningscriteria opneemt waarvoor de duurzame en niet-duurzame varianten voldoende van elkaar verschillen.

8.1 GEWICHT VAN HET GUNNINGSCRITERIUM DUURZAAMHEID

Gunningscriteria over duurzaamheid hebben pas zin wanneer ze een voldoende groot gewicht hebben tegenover andere gunningscriteria zoals prijs en levermodaliteiten. De Europese Commissie schoof in haar mededeling 'Overheidsopdrachten voor een beter milieu'²⁹ zelf 15% als voldoende significant naar voor. Of dit realistisch is, hangt echter ook samen met de opdracht die je uitschrijft en het aantal gunningscriteria dat je hanteert. Het % dat je aan gunningscriteria m.b.t. duurzaamheid toekent, moet dan ook opdracht per opdracht beslist worden. Door al bij de opmaak van de gunningscriteria en hun weging enkele simulaties uit te voeren, kan je vermijden dat je achteraf voor onverwachte verrassingen komt te staan, zoals bv. een criterium dat onevenredig zwaar doorweegt.

Als je je opdracht toch als een aanbesteding in de markt zet, kan je nagaan in hoeverre het realistisch is om de gunningscriteria uit deze fiche of de specifieke productfiches als technische vereiste op te nemen in je bestek (op basis van marktverkenning / marktraadpleging).

8.2 BEPERKEN VAN EMISSIES NAAR BINNENLUCHT

Binnenafwerkingsmaterialen (zoals muur-, vloer- en plafondopbouwelementen) kunnen verontreinigende stoffen uitstoten die, bij hogere concentraties en langdurige blootstelling, kunnen leiden tot ademhalingsproblemen, irritaties, vermoeidheid en hoofdpijn. Hoe lager de emissies van deze stoffen, hoe beter. Daarom legt de wetgeving normen op over de maximale binnenluchtemissies. Het Vlaams Binnenmilieubesluit³⁰ en het Algemeen reglement voor de arbeidsbescherming (ARAB) leggen voor respectievelijk woningen en publiek toegankelijke plaatsen en werkplekken regels op over de chemische en fysische factoren in het binnenmilieu.

²⁹ COM (2008) 400, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, De Raad, Het Europees Economische en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's – 'Overheidsopdrachten voor een beter milieu' (p. 7)

³⁰ Besluit van de Vlaamse regering van 11 juni 2004 houdende maatregelen tot bestrijding van de gezondheidsrisico's door verontreiniging van het binnenmilieu

Het KB Emissies³¹ legt regels op voor de emissies van bepaalde bouwproducten. In het kader van dit KB zijn er al minimumeisen voor harde en zachte vloerbekleding en de bijhorende lijmen (zie [‘fiche vloerbekleding’](#)).

Voor de meeste materialen voor de herinrichting van gebouwen zijn er nog geen productspecifieke regels m.b.t. emissies. Je kan in je bestek naar een relevant label verwijzen of zelf minimumeisen vastleggen of de emissies verwerken in een gunningscriterium. Als bijlage 1 vind je een overzicht van de maximale waarden die verschillende labels en wetgevers voorschrijven. Deze kunnen inspiratie bieden om zelf in het kader van een minimumeis bepaalde limietwaarden op te leggen. Je toetst de waarden die je kiest evenwel best nog af in een marktverkenning of een marktraadpleging.

Het product wordt hoger gewaardeerd naarmate de emissies naar het binnenmilieu lager zijn. De inschrijver vermeldt de waarden voor verschillende karakteristieken en refereert naar het bewijsdocument dat hij als bijlage toevoegt.

Karakteristiek	Drempelniveau na 28 dagen	Bewijsmiddel / testmethode
R – waarde ³²
TVOS ³³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$
TSVOS ³⁴ $\mu\text{g}/\text{m}^3$
Kankerverwekkende stoffen cat. 1A en 1B ³⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$
Formaldehyde $\mu\text{g}/\text{m}^3$

Bewijsmiddelen:

- Productemissiedossier (zie [‘fiche vloerbekleding’](#))
- Rapporten met testresultaten volgens de testmethode gebaseerd op EN ISO 16000-9 / CEN/TS 16516
- Goedkeuring volgens AgBB (zie bijlage 1)
- Label ‘Émissions dans l’air intérieur’ (zie bijlage 1)
- Blaue Engel (zie bijlage 1)
- Natureplus (zie bijlage 1)
- EMIcode (zie bijlage 1)
- GUT-label (zie bijlage 1)
- C2C-label Gold (zie bijlage 1) – Opgelet, dit label bekijkt emissiewaarden op 7 dagen

8.3 DUURZAAM MATERIAALBEHEER

Om de impact van (ver)bouwen tot een minimum te beperken, moeten we via hergebruik en recyclage de materiaalketen uitbouwen tot een echte kringloop die we zo volledig mogelijk trachten te sluiten.³⁶ Naast het optimaal sluiten van de materialenkringloop is het ook nuttig om naar het gebruik van hernieuwbare grondstoffen³⁹ te kijken. Ook zo zorg je ervoor dat er minder uitputbare grondstofbronnen aangesproken hoeven te worden.

Je kan via de (sub)gunningscriteria producten hoger waarderen wanneer deze gemaakt zijn met gerecycleerde of hernieuwbare grondstoffen of wanneer het productontwerp en/of achterliggende bedrijfsmodel gericht is op het sluiten van de materialenkringloop (eenvoudige ontmanteling, vermijden van gevaarlijke stoffen in het product, selectieve inzameling gericht op feitelijk hergebruik ...). Een goed afvalbeheer dat gericht is op het

³¹ Koninklijk besluit van 8 mei 2014 tot vaststelling van de drempelniveaus voor de emissies naar het binnenmilieu van bouwproducten
³² De R-waarde is de som van alle ratios Ri voor alle vluchtige organische stoffen met een gekende LCI-waarde (lowest concentration of interest). De ratio Ri is de verhouding van de gemeten concentratie in de testkamer van een bepaalde vluchtige organische stof en de bij deze vluchtige organische stof horende LCI-waarde. Een R-waarde ≤ 1 wordt aanvaard als niet problematisch voor de gezondheid.
³³ Totaal gehalte vluchtige organische stoffen
³⁴ Totaal gehalte Semi-vluchtige organische stoffen
³⁵ Zoals bedoeld in Art. 36(1)(c) van Verordening (EG) nr. 1272/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008 betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels
³⁶ Meer informatie: Materiaalbewust bouwen in kringlopen: preventieprogramma duurzaam materialenbeheer in de bouwsector 2014-2020, OVAM (2013), http://www.ovam.be/sites/default/files/FILE1387460657455130930_Materiaalbewust_bouwen_kringlopen_2014_2020.pdf

hergebruik van materialen is zeker relevant voor bouwproducten met een korte levensduur, maar ook voor materialen met een lange levensduur waarbij overschotten uit een opdracht hergebruikt kunnen worden (bv. snijresten bij plaatsing van platte daken). De mogelijkheden die producenten hebben om producten uit gerecycleerde materialen aan te bieden, zijn immers mee bepaald door de beschikbaarheid van hoogwaardig recycalaat.

Grondstoffen uit sloop hergebruiken is momenteel niet altijd evident. De grondstoffen worden bij de sloop vaak niet volledig van mekaar gescheiden. Bovendien is het vaak moeilijk om op het zicht te bepalen of de grondstoffen stoffen bevatten die ondertussen al verboden zijn, bv. asbest of verboden chemische stoffen. Daarom is het belangrijk om in je ontwerp- en bouwfase al na te denken over de latere ontmanteling en om de gebruikte materialen goed te documenteren. Zo zal het in de toekomst eenvoudiger worden om ook grondstoffen uit sloop te hergebruiken.

De mogelijkheden om criteria rond het sluiten van materiaalkringlopen of het gebruik van hernieuwbare grondstofbronnen op te nemen, verschillen sterk van product tot product. Bovendien kunnen er ook negatieve effecten ontstaan, bv. materialen die moeilijk recycleerbaar zijn door hernieuwbare grondstoffen met andere grondstoffen te mengen, erg onduurzaam gewonnen hernieuwbare grondstoffen of gerecycleerde grondstoffen met een hoge milieu-impact door het recyclageproces of de afstand die de grondstoffen afleggen. Of het gebruik van gerecycleerde of hernieuwbare grondstoffen dergelijke risico's inhoudt voor een specifiek product, kan je meenemen in je marktverkenning of marktraadpleging.

In deze algemene fiche vind je een ruim criterium. De formulering is gebaseerd op het Cradle to Cradle principe³⁷. In de specifieke productfiches vind je meer op de productgroep toegespitste criteria of informatie.

Het product wordt hoger gewaardeerd naarmate het is ontworpen en geproduceerd met aandacht voor duurzaam materialenbeheer. Naarmate de producten beter voldoen aan de onderstaande aspecten, wordt de inschrijving hoger gewaardeerd:

1 Ontwerp voor demontage

De mate waarin de onderdelen en de materialen in het product van elkaar te scheiden zijn met het oog op hergebruik, zonder dat daarvoor gebruik hoeft te worden gemaakt van aanvullende stoffen of materialen die niet in het proces kunnen worden hergebruikt.

2 Plan voor inzameling en hergebruik

De mate waarin de inschrijver beschikt over een plan voor terugname van materialen door het bedrijf zelf of een andere organisatie, met daarbij oog voor (in volgorde van afnemend belang):

- Hergebruik van (onderdelen van) het product: het inzetten van materialen na een minimale behandeling om ze bij voorkeur voor dezelfde toepassing aan te wenden
- Recyclage van (onderdelen van) het product: het terugwinnen van materiaal uit afvalstoffen

3 Hoeveelheid gerecycleerd³⁸ / hernieuwbaar³⁹ materiaal

De mate waarin de gebruikte grondstoffen of onderdelen hernieuwbare of gerecycleerde materialen zijn.

Bewijsmiddelen:

- EPD met (vrijwillige) verklaring over % gerecycleerde grondstoffen
- Technische documenten met een duidelijke productomschrijving van de producent
- Registraties over inkoopgegevens van gerecycleerde / hernieuwbare grondstoffen – op verzoek van de opdrachtgevende overheid over te maken (controle tijdens uitvoering opdracht)
- Een beschrijving over hoe de verschillende onderdelen en materialen van mekaar gescheiden kunnen worden
- (Het bekijken van) een staal van het product (vooral gebruikelijk voor grote of erg waardevolle leveringen)
- C2C-label

³⁷ Cradle to Cradle (C2C) betekent letterlijk 'van wieg tot wieg' en verwijst naar de kringloop waarin de materialen blijven. Bron criterium: Cradle to Cradle en duurzaam inkopen, Agentschap NL (2010),

http://www.rvo.nl/sites/default/files/bijlagen/Factsheet_Cradle_to_Cradle_en_duurzaam_inkopen.pdf

³⁸ Secundair materiaal: materiaal gewonnen uit vorig gebruik of afval dat primair materiaal vervangt

³⁹ Hernieuwbare grondstoffen volgens de norm ISO 14021, amendement 1: "Materiaal dat samengesteld is uit biomassa uit een levende bron en doorlopend kan worden hernieuwd"

- QA-CER-certificaat
- Eucertplastcertificaat
- VinylPlus-label met vermelding van de gedetailleerde puntenscore per criterium
- Testresultaten volgens ASTM-6866 'Standard Test Methods for Determining the Biobased Content of Solid, Liquid, and Gaseous Samples Using Radiocarbon Analysis'

Er zijn verschillende bewijsmiddelen mogelijk die je helpen om na te gaan in hoeverre een product tegemoet komt aan de hogergenoemde gunningscriteria. Of de bewijsmiddelen van toepassing zijn, verschilt wel van product tot product en van situatie tot situatie.

- De producent kan het % gerecycleerde grondstoffen, vrijwillig, in de EPD (zie 2.1.2) vermelden.⁴⁰
- De producent kan het % gerecycleerde of hernieuwbare grondstoffen in de technische documenten vermelden. Het is een meerwaarde wanneer de technische documenten door een onafhankelijke derde partij werden opgesteld of geverifieerd.
- Je kan op basis van de inkoopgegevens van de producent nagaan of hij het nodige recycelaat of hernieuwbare grondstoffen aankoopt om de producten met het voorgestelde % gerecycleerde / hernieuwbare grondstoffen te produceren. Deze controle moet je tijdens de uitvoering van de opdracht uitvoeren. Voor de offerte kan je een verklaring op een vragen waarin de opdrachtnemer je garandeert dat hij, wanneer je het vraagt, de aankoopgegevens ter beschikking zal stellen. Deze manier van verifiëren is moeilijker wanneer je inschrijver zelf niet de producent is of wanneer de producent geen recycelaat aankoopt maar zelf het recyclageproces uitvoert.
- Je kan de inschrijver vragen om een goede beschrijving over hoe de verschillende onderdelen en materialen van mekaar gescheiden kunnen worden of een staal van het product vragen om dit in de praktijk na te gaan.
- Het C2C-label geeft aan in hoeverre een bedrijf inspanningen doet om zijn product ecologisch vorm te geven. C2C garandeert niet dat het product in een gesloten kringloop geproduceerd wordt. Er zijn namelijk vijf niveaus (basis, brons, zilver, goud en platina) en een product wordt beoordeeld op vijf thema's. De thema's 'Material Health' en 'Material Reutilization' (incl. hernieuwbare grondstoffen) helpen je te beoordelen in hoeverre een product aan de gunningscriteria tegemoet komt. De leidraad 'Cradle to Cradle in overheidsopdrachten'⁴¹ geeft je een duidelijk overzicht per niveau. Je vindt er ook inspiratie als je bijkomende C2C-criteria wil opnemen.
- De certificaten van QA-CER, Eucertplast en het VinylPlus-label zijn nuttige bewijsmiddelen m.b.t. plastic grondstoffen. Deze certificaten kwamen tot stand op initiatief van de plasticsector.
 - QA-CER⁴² werd in België ontwikkeld. Er zijn 3 niveaus, waarbij niveau 1 je garandeert dat de firma haar recycelaatstromen op bedrijfsniveau bewaakt, terwijl niveau 2 en 3 je ook meer vertellen over het % gerecycleerde grondstoffen in een bepaald product / producttype van dat bedrijf.
 - Eucertplast⁴³ wordt in heel Europa toegepast en focust op het aanbod van kwalitatief goede gerecycleerde grondstoffen. Voor de verwerkers zijn de certificaten een manier om aan te tonen dat ze kwalitatief goede grondstoffen hebben aangekocht, waarbij ook vermeld wordt hoeveel % van die grondstof uit gerecycleerde materialen bestaat.
 - Het VinylPlus-label⁴⁴ beperkt zich tot pvc, maar hanteert verschillende criteria en kent een label toe op basis van een score die het product behaalt voor elk criterium. Het is niet verplicht om op elk criterium te scoren. Daarom is het belangrijk de gedetailleerde puntenverdeling op te vragen om een goede beoordeling te kunnen maken. De criteria rond 'Controlled Loop Management' en 'Sustainable use of Additives' helpen je te beoordelen in hoeverre een product aan de gunningscriteria tegemoet komt. Je vindt de criteria en de puntenverdeling terug op de website van het label.

Het vermelden van het % gerecycleerde of hernieuwbare grondstoffen op de factuur is niet aangewezen als bewijsmiddel. De factuur is vaak van een leverancier of aannemer, niet van de producent. Bovendien ontvang

⁴⁰ Het is de bedoeling van de FOD Volksgezondheid om de EPD's uit te breiden met een module D over recycleerbaarheid ('end of life scenario'). Wanneer dit gebeurt, bevatten de EPD's ook nuttige informatie over het ontwerp voor demontage en het plan voor inzameling en hergebruik.

⁴¹ Leidraad Cradle to Cradle in overheidsopdrachten, Cradle to Cradle Platform (2015), <http://www.c2cplatform.be/>

⁴² <http://www.qa-cer.be/>

⁴³ <http://www.eucertplast.eu/en/>

⁴⁴ <http://label.vinylplus.eu/> - Het initiatief startte pas in 2015 op, er zijn nog geen gelabelde producten op de Belgische markt

je de factuur pas na de (gedeeltelijke) oplevering. Dit is te laat om in te grijpen wanneer je op basis van de factuur ontdekt dat de geleverde producten niet het beloofde % gerecycleerde of hernieuwbare grondstoffen bevat.

Praktijkvoorbeeld: Recyhouse⁴⁵

Voor heel wat materialen voor de herinrichting van gebouwen is het mogelijk om producten uit gerecycleerde grondstoffen te maken. Het WTCB toont dit aan in het Recyhouse. Het Recyhouse, gebouwd tussen 1995 en 2001, bevat heel wat materialen die uit gerecycleerde grondstoffen werden gemaakt. Voorbeelden zijn voorzetwanden uit gerecycleerd gips, akoestische panelen met hergebruikte cellulose en stro, een plafond van gerecycleerde rotswol, tegels uit gerecycleerde PVC, planken van bijproducten uit de houtindustrie en kunststofplanken afkomstig van verpakkingsfoliën en film.

Praktijkvoorbeeld: Circulair bouwen in tijdelijke rechtbank van Amsterdam⁴⁶

Voor de aanbesteding van de realisatie van een tijdelijke rechtbank van Amsterdam werd de verspilling van zo min mogelijk materiaal als belangrijke succesfactor beschouwd, omdat de tijdelijke rechtbank maar een vijftal jaar gebruikt zou worden. De overheid vermeldde enerzijds duurzaamheidseisen als aandachtspunt bij de selectiecriteria, en waardeerde anderzijds d.m.v. de gunningscriteria de toepassing van een circulaire ontwerpfilosofie in het ontwerp, in het bijzonder het minimaliseren van de verspilling van materiaal. De overheid koos daarbij bewust voor een erg algemene formulering zodat de inschrijvers creatief aan de slag konden rond circulair ontwerp.

9 UITVOERINGSVOORWAARDEN²⁷

De opdrachtnemer moet de opdracht uitvoeren volgens de uitvoeringsvoorwaarden die opgenomen zijn in het bestek. De mogelijkheid om uitvoeringsvoorwaarden toe te passen, is afhankelijk van het type en van de hoeveelheid van het product, van de plaats van levering (op een centraal punt of verspreid over verschillende locaties), of de plaatsing inbegrepen is bij de levering ... In dit document vind je enkele uitvoeringsvoorwaarden die voor heel wat producten gebruikt kunnen worden. In de specifieke productfiches vind je verdere aanvullingen daarop.

Voorzie niet alleen uitvoeringsvoorwaarden, maar denk ook na over het controle- en sanctiemechanisme. Je kan hiervoor verwijzen naar de algemene aannemingsvoorwaarden zoals deze worden bepaald in het KB Uitvoering van 22 juni 2017, maar je kan ook zelf sancties bepalen als die in verhouding staan tot de opdracht en de overtreden bepaling.

9.1 GARANTIES BIJ LEVERING

Je kan bij de levering eisen stellen m.b.t. de garantietermijn en de tijd dat de leveranciers (eventueel via de producent) vervangonderdelen moeten kunnen leveren. Zo kan je de levensduur van een product verlengen door versleten onderdelen te vervangen. Welke onderdelen sterk aan slijtage onderhevig zijn en dus best even beschikbaar blijven, verschilt van product tot product.

Bij een opdracht die plaatsing omvat, kan je de opdrachtnemer ook vragen garanties te geven m.b.t. de correcte plaatsing van het product. Garanties i.v.m. de beschikbaarheid van reserveonderdelen zijn minder evident omdat de opdrachtnemer vaak niet de producent of grootleverancier is. Hij zal daarom mogelijk zelf een voorraad vervangonderdelen moeten aanleggen, wat de kostprijs van de opdracht omhoog drijft.

⁴⁵ <http://www.portaalduurzaambouwen.be/publication/recyhouse-toepassingsmogelijkheden-voor-gerecycleerde-materialen-de-bouwsector>

⁴⁶ http://www.architectenweb.nl/aweb/redactie/redactie_detail.asp?iNID=36156

Verder is het belangrijk te onthouden dat je van je producent / leverancier een garantie kan vragen over het goed functioneren van je product, maar dat je ook zelf een belangrijke rol speelt om het product goed te (laten) onderhouden binnen die garantietermijn.

De leverancier zal een schriftelijke garantie van minimum [5] jaar geven op de goede kwaliteit en de goede functie van het product. Tijdens deze termijn moeten vervangonderdelen beschikbaar zijn [beschrijf eventueel de vervangonderdelen die minimaal beschikbaar moeten zijn]. Gedurende deze garantietermijn zijn alle kosten voor reparatie ten gevolge van materiaal- en productiefouten die bij normaal gebruik kunnen ontstaan, ten laste van de opdrachtnemer.

9.2 INSTRUCTIES EN OPLEIDING VOOR DUURZAAM GEBRUIK

Om materialen voor de herinrichting van gebouwen correct en duurzaam te kunnen plaatsen, gebruiken en/of onderhouden, is het belangrijk om te weten hoe je dat moet doen. Duidelijke instructies en/of opleiding zijn een must. Bijvoorbeeld:

- Opleiding over het plaatsen en demonteren van modulaire wanden
- Opleiding over het onderhoud van de verlichtingsinstallatie en het vervangen van lampen of armaturen
- Instructies over het energiezuinige gebruik van de verlichtingsinstallatie en regelsystemen
- Instructies over het juiste onderhoud van vloerbedekking

Of je alleen instructies vraagt of ook opleiding voor je eigen personeel, hangt sterk af van de aard en de omvang van de opdracht.

De producten worden geleverd met duidelijke instructies over [vul in waarover je zeker instructies wil].

En/of

De opdrachtnemer zal minstens gedurende [vul verwachte tijd en/of frequentie in, bv. eenmalig een halve werkdag] een personeelsopleiding verzorgen. Daarbij gaat o.a. aandacht naar [vul in welke informatie zeker in de opleiding aan bod moet komen]. Deze opleiding zal gegeven worden [vul in wanneer je de eerste opleidingsdag verwacht, bv. bij levering]. De opdrachtnemer bezorgt de deelnemers aan de opleiding ook een opleidingsyllabus of een duidelijke gebruikershandleiding die de informatie bevat.

9.3 HINDER OP WERF BEPERKEN (BIJ PLAATSING/INSTALLATIE)

Herinrichtingswerkzaamheden gebeuren meestal in één of enkele ruimtes terwijl de ruimtes rondom nog in gebruik zijn. Zorg er daarom voor dat de situatie veilig blijft voor de gebruikers van de omliggende ruimtes en dat de hinder voor hen zo veel mogelijk beperkt blijft. Je kan dat enerzijds doen door de werken in te plannen wanneer er geen of weinig gebruikers aanwezig zijn, en anderzijds door aangepaste materialen en werkmethodes te gebruiken. Wanneer je in je opdracht ook de plaatsing / installatie door de opdrachtnemer vraagt, kan je aan hem opleggen om maatregelen te nemen om de hinder te beperken.

Alle geluidsintensieve en stofopwekkende werken zoals boren, slijpen ... zullen gebeuren met aandacht voor veiligheid, gezondheid en milieu en in onderling overleg met de opdrachtgevende overheid. Dergelijke werken moeten dan ook uitgevoerd worden met een directe, professionele stofafzuiging zodat de stof- en geluidshinder maximaal beperkt blijft.

9.4 PRESTATIEGERICHT ONDERHOUD

Je kan voor installaties, zoals je verlichtingsinstallatie, in detail vastleggen hoe en met welke frequentie het onderhoud moet gebeuren. Je kan ook prestatiegericht onderhoud laten uitvoeren. Daarbij ga je na of het onderhoud dat gebeurt voldoende is om de installatie veilig en goed werkend te houden. Bij prestatiegericht onderhoud is het belangrijk dat je voor de start van het onderhoud een nulmeting (conditiemeting) doet en op die basis je verwachtingen definieert.

Een nuttige norm m.b.t. prestatiegericht onderhoud is de norm NEN 2767 'Condiemeting van bouw- en installatiedelen'. De norm laat toe om aan de hand van diverse visuele waarnemingen en inschattingen de staat van de uitrustingen te quoteren. Alhoewel het om een Nederlandse norm gaat, wordt hij ook in Vlaanderen gehanteerd. O.a. Het Facilitair Bedrijf gebruikt de norm voor het opvolgen van het onderhoud van installaties in een aantal van de door haar beheerde gebouwen. Ze paste deze opvolging een eerste keer toe voor de technische installaties van de Landcommanderij van Alden Biesen. De ervaringen van Het Facilitair Bedrijf met deze norm lees je op de website van Bestuurszaken⁴⁷.

De inschrijver voert al het onderhoud prestatiegericht uit op basis van de bijgevoegde conditiemeting⁴⁸. Onder 'prestatiegericht onderhoud' wordt verstaan: het uitvoeren van onderhoud op basis van de conditie van de onderdelen (conditiemeting) in plaats van via van tevoren vastgestelde cycli. De conditiescore van alle bouw- en installatiedelen moet 3 of beter (1 of 2) zijn.

Deze voorbeeldclausule werd geïnspireerd op de criteria voor duurzaam inkopen van beheer en onderhoud kantoorgebouwen van de Nederlandse overheid.⁴⁹

9.5 VERPAKKINGEN

Je kan eisen stellen aan de verpakking waarin de producten geleverd worden. Welke criteria haalbaar zijn, hangt sterk af van o.a. het product dat je aankoopt. De Vlaamse overheid werkte een standaardclausule uit.

[Zie generiek criterium verpakkingen: <https://overheid.vlaanderen.be/generiek-criterium-verpakkingen>]

9.6 DUURZAAM AFVALBEHEER

Algemeen kan je stellen dat de werf tijdens de afbraak van oude materialen en plaatsing van nieuwe proper moet blijven en dat al het bouwafval zo veel mogelijk gesorteerd en selectief ingezameld wordt. Dat geldt voor alle bouwproducten. Zo moeten bv. leds en fluorescentielampen zeker apart ingezameld worden, omdat ze tot klein gevaarlijk afval behoren.

De opdrachtnemer treft passende maatregelen om het geproduceerde afval te beperken tijdens de levering en plaatsing. Al het afvalmateriaal moet volgens [Vlaamse regelgeving / Brusselse regelgeving / regelgeving van de plaats van uitvoering] gescheiden ingezameld en ingeleverd worden met het oog op recyclage of nuttige toepassing.

⁴⁷ Goed onderhoud is duurzaam, Alden Biesen blijft het bewijs, Het Facilitair Bedrijf (2015), <https://overheid.vlaanderen.be/nieuws/goed-onderhoud-is-duurzaam-alden-biesen-blijft-het-bewijs>

⁴⁸ Deze criteriafiche is gericht op de levering, eventueel inclusief plaatsing, van producten. Wanneer je prestatiegericht onderhoud mee in je opdracht verwerkt, zal er dus bij de start van de opdracht vaak nog geen conditiemeting mogelijk zijn. Je kan dan tussen de plaatsing en de start van het onderhoud een conditiemeting inbouwen en afspraken maken met je opdrachtnemer. De formulering moet dan wel aan deze situatie aangepast worden.

⁴⁹ Bron: Criteria voor duurzaam inkopen van beheer en onderhoud kantoorgebouwen, Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2011), <https://www.pianoo.nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-duurzaam-inkopen/productgroepen/cluster-kantoorgebouwen/productgroep-kantoorgebouwen->

Bewijsmiddelen:

- Afgiftewijs van de afvalophaler of -verwerker (controle tijdens uitvoering opdracht)

Voor producten waarvoor aparte inzameling niet verplicht is, kan het toch interessant zijn wanneer de opdrachtnemer een aparte inzameling voorziet. Hergebruik en recyclage van materiaal kan maar technisch en organisatorisch succesvol zijn als mogelijke gebruikers van dit materiaal zeker zijn van een continu aanbod van voldoende zuivere afvalstromen, in voldoende grote hoeveelheden⁵⁰. O.a. de nog onbehandelde en ongebruikte materialen bij plaatsing (bv. snijresten van gipsplaten of textielbekleding of materialen voor dakbedekking) zijn interessant voor recyclage of hergebruik. Een selectieve inzameling op de werf leidt tot een beter materiaalhergebruik en dus tot minder milieubelasting:

- Er moeten minder grondstoffen ontgonnen worden
- Er is vaak minder energie nodig bij de productie van nieuwe materialen of producten wanneer gerecycleerde afvalstoffen gebruikt worden (bijvoorbeeld bij nieuw glas uit afvalglas)
- Er moet minder gestort worden
- Door specifieke bouwafvalstromen uit te sorteren, verhoogt meteen ook de kwaliteit en de recycleerbaarheid van andere afvalstromen zoals betonpuin, baksteenpuin en mengpuin

De brochure 'Recyclage van specifieke bouwafvalstromen'⁵⁰ geeft je heel wat informatie over de bestaande inzamelsystemen voor specifieke bouwafvalstromen.

9.7 NALEVING VAN DE ILO-BASISCONVENTIES

België ratificeerde de 8 ILO-basisconventies⁵¹ over arbeid, maar niet alle producten worden in België gemaakt. Daarom is het nuttig om een verklaring m.b.t. de naleving van de ILO-basisconventies (gedurende de hele uitvoeringstermijn) te vragen. Zo heb je als aanbestedende overheid een houvast voor maatregelen wanneer tijdens de uitvoering van de opdracht informatie aan het licht komt over sociale wantoestanden bij de productie van het product.

[Zie generiek criterium ethische clause – ILO basisnormen: <https://overheid.vlaanderen.be/ethische-clausule-iao-basisnormen>]

9.8 NON-DISCRIMINATIE

In België en in Europa wordt een sterk non-discriminatiebeleid gevoerd. De maatregelen rond non-discriminatie moeten uitsluiting voorkomen en het welzijn van de werknemers verhogen. Het gaat om wetgeving die moet nageleefd worden door alle werkgevers in België. Je kan in je bestek extra nadruk leggen op deze non-discriminatieregelgeving en aanverwante regelgeving rond pesten, geweld en ongewenst seksueel gedrag op het werk en de regelgeving rond toegankelijkheid en ook aangeven hoe je zal optreden tegen opdrachtnemers die zich niet aan deze regelgeving houden.

Hoe je dit expliciet in het bestek verwoordt, vind je terug op de website van de Vlaamse overheid over duurzame overheidsopdrachten, onder de 'Non-discriminatieclausule'.

[Zie non-discriminatieclausule (e.d.): <https://overheid.vlaanderen.be/non-discriminatieclausule>]

⁵⁰ Bron: Recyclage van specifieke bouwafvalstromen, OVAM, http://www.ovam.be/sites/default/files/ovbr120209_Recyclage-specifieke_bouwafvalstromen.pdf

⁵¹ 8 basisconventies van de Internationale Labour Organization of Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Meer info: <http://ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/conventions-and-recommendations/lang--en/index.htm>

10 OPMERKINGEN M.B.T. DE FICHE?

Het is voor de Vlaamse overheid belangrijk dat deze fiche gebruikersvriendelijk is voor alle aankopers. Hoe meer aankopers hun ervaringen m.b.t. het gebruik van (de criteria uit) deze fiche delen, hoe beter we de fiche kunnen maken. Aarzel dus niet om je opmerkingen door te geven.

Departement Omgeving

E-mail: els.verwimp@vlaanderen.be

Tel.: 0493 97 02 27

Bijlage 1 Emissienormen in labels

Tabel 1: Overzicht van besproken regelgeving en labels met jaartal / datum van criteriaset

	KB Emissies	AgBB ⁵²	FR label 'Emissions' ⁵³	Blaue Engel	Nordic Swan	Natureplus	GUT-label
Zachte vloerbekleding	Zachte vloerbekleding (2014)	Zachte vloerbe-kleding (2015)	Zachte vloerbekleding (2011)	Elastisch (2011) Textiel (2011)	Plastic, textiel en linoleum (2015)	Linoleum (2015) Textiel (2015)	Tapijten (2014)
Harde vloerbekleding	Harde vloerbekleding (2014)	Harde vloerbe-kleding (2015)	Harde vloerbekleding (2011)	Hout (2013)	Hout (2015)	Hout (2015)	
Wandpanelen en verlaagde plafonds		Wand-/plafond-bekleding (2015)	Wand-/plafondbekleding (2011)				
Ramen		Ramen (2015)	Ramen (2011)				
Deuren		Deuren (2015)	Deuren (2011)	Hout (2013)		Houten binnendeuren (2015)	

Tabel 2: Emissie eisen - drempelniveau na 28 dagen

	KB Emissies	AgBB	FR label 'Emissions'	Blaue Engel	Nordic Swan	Natureplus	GUT-label
R-waarde	≤ 1	≤ 1		≤ 1	Geen criterium	≤ 1	≤ 1
TVOS (µg/m³)	≤ 1.000	≤ 1.000	< 1.000 (A) tot < 2.000 (B)	≤ 300 (hout, elastisch) ≤ 100 (textiel)	≤ 300 (hout / linoleum) ≤ 160 (plastic / textiel)	≤ 300	≤ 100
TSVOS (µg/m³)	≤ 100	≤ 100	/	≤ 100 (hout) ≤ 30 (elastisch, textiel)	≤ 100 (hout / linoleum) ≤ 30 (plastic / textiel)	≤ 100	≤ 30
Kankerverw. stoffen (µg/m³)	≤ 1 (cat. 1A, 1B)	≤ 1 (cat. 1A, 1B)	≤ 1 ⁵⁴	≤ 1 (cat. C1, C2)	Geen geïdentificeerd	≤ 1 (C, M, R)	Geen geïdentificeerd
Formaldehyde (µg/m³)	≤ 100	≤ 100	< 10 (A+) tot < 120 (C)	≤ 0,05ppm (hout) ≤ 60 (elastisch) ≤ 0,02ppm (textiel)	≤ 60 (hout / linoleum) ≤ 30 (plastic / textiel)	≤ 36 (hout ⁵⁵ / linoleum) ≤ 24 (textiel)	≤ 4

Het C2C-label focust zich in de eerste plaats op de grondstoffen van het product vanuit de verwachting dat er geen toxische emissies zullen zijn bij een goede keuze van de grondstoffen. Om C2C Gold te behalen, moet je echter ook kunnen aantonen dat de emissies volgende drempelwaarden niet overschrijden⁵⁶:

- TVOS: < 0,5 mg/m³
- Kankerverwekkende stoffen: niet identificeerbaar
- Formaldehyde en andere chemicaliën: < 2 µg/m³
- Emissies uit vluchtige organische stoffen die binnen het C2C-kader een beoordeling 'X' kregen: < 0,01 x [de laagste van de TLV- of MAK-waarde]

In tegenstelling tot de waarden uit bovenstaande tabel, bekijkt C2C de emissies na 7 dagen.

⁵² De op de Duitse markt aanwezige producten voor gebruik in gebouwen, moeten voldoen aan de specificaties die door AgBB worden vastgelegd

⁵³ De op de Franse markt aanwezige materialen voor de herinrichting van gebouwen moeten sinds 1 januari 2013 voorzien zijn van een label dat aangeeft hoeveel vluchtige organische stoffen ze uitstoten. Het label heeft een indeling van A+ (erg weinig) tot C (erg veel). Je vindt het label op de verpakking of op het product terug onder de noemer 'Émissions dan l'air intérieur'.

⁵⁴ Lijst beperkt tot trichloorethyleen, benzeen, DEHP en DBP

⁵⁵ Indien lijmgeïmprimeerd houten product: grenswaarde = 48

⁵⁶ Bron: http://s3.amazonaws.com/c2c-website/resources/certification/standard/C2CCertified_ProductStandard_V3.1_160107_final.pdf